

Bradák Soma

Szembesítés a testtel

Melancholie und Provokation

Das Egon Schiele-Projekt

📍 Leopold Museum, Bécs

📅 2011. szeptember 23 – 2012. január 30.

Bátran kijelenthetjük, hogy a bécsi Leopold Museum szeptemberben nyílt, *Melancholia és provokáció* című tárlata méltó módon ünnepli azon intézmény tízéves évfordulóját, amely a világ egyik legimpresszívabb Schiele-kollekciójával rendelkezik. A nagyszámú Schiele-mű Rudolf Leopold rajongásának lenyomataként eddig is látható volt az állandó kiállításon. Ez alkalommal azonban a múzeum kurátori gárdája egy újabb életműkiállítás vagy gyűjteményes tárlat helyett valami egészen mást, valami egészen lenyűgözőt hozott létre.

A *Melancholy and Provocation* címnek több vetülete van: jelentheti a bemutatott Schiele-művek kettősségét, ugyanakkor azt a kontrasztot is, amely a kiállítás második felében levő kortárs művészek munkái és Egon Schiele világa között fennáll. Merthogy a koncepció ez volt: a Schiele-oeuvre-re való neoavantgárd és kortárs reflexió megjelenítése egy ikonikus alkotó műveinek társaságában.

EGON SCHIELE

Ülő férfi akt (Önarckép), 1910, Leopold Múzeum, Bécs, Ltsz. 465

És itt mindjárt helyesbítem is magamat. Igaz ugyan, hogy teremről teremre haladva kirajzolódik a – mondjuk így – modern-kortárs szembeállítás, ám emögött észlelhetővé válik a szoros összefüggés is az alkotások között, néhány esetben egész revelatíván tapintva a lényegre, a közös pontra.

A kiállítás első felét ELISABETH LEOPOLD (Rudolf Leopold özvegye) rendezte, aki 1910 és 1914 közötti Schiele-képekből válogatott. A művész rövid életútja miatt ez az életműből pusztán pár évet bemutató néhány terem is reprezentatív-nak mondható. Ezeket az alkotásokat egyszerre jellemzi a már-már tragikus fájdalom megjelenítése és a provokatív hangvétel – ez a két sarokkő, ahogy a kiállítás címe is jelzi. Ez a két pólus nyilvánvalóan el is különíthető egymástól: a tájképek és a többalakos-allegorikus kompozíciók képviselik a melankóliát, míg az aktok a provokációt. A színvilág és az egyedi faktúra adja meg az előbbi képek alaphangját, amit a végletekig fokoz a témaválasztás. Magányos és csoportba rendezett fák vagy épp vészjósló tájak jelennek meg, melyek inkább csupán egy-egy hangulatot vázolnak fel, jelenítenek meg. Erősebbek azok az alkotások, melyeken figurák tűnnek fel. Ezek közül pár művet kiemelt a kurátor, a tárlat első felének itt érezhetjük a csúcspontját: az 1910-es *Halott anya I* és az 1914-es *Vak anya* mellett egy XV. századi fából készült Pieta-szoborcsoportot találunk. Ami elsősorban idegenül hat, kis gondolkodás után egy mélyen rejtőző kapcsolatra utal: arra a középkori karakterre, amely Schiele több képén érzékelhető és amely a kifejezendő mélységes fájdalmat a „klasszikus” esztétikával szemben expresszív módon jeleníti meg, a szenvedést hangsúlyozva az idealizálással szemben.

Ezeknek az allegorikus műveknek az ellenpontját az aktok széles skálája jelenti. A figyelem középpontjába kerül a test, az önantok esetében határozottan előtérbe kerül az én, és a képi világ is jelentősen egyszerűsödik. Schielénél az aktok egyedisége a figurák furcsa és teatrális testtartásában nyilvánul meg többek között, amit a kiállítás két hatásra vezet vissza. Egyrészt azokra az árnyjátékokhoz használt indonéz bábokra, melyekkel a művész Arthur Roesslernél, barátjánál és mentoránál találkozhatott. Másrészt az expresszionista táncművészetre, amellyel a baráti köréhez tartozó *Ruth Saint Denis* révén ismerkedhetett meg. Schiele testképei az ego határkeresésének lenyomatai: lényeges kérdés, hogy miként tudja – ha egyáltalán – jelenvalóvá tenni az én széttöredezettségének feszültségét.

Hogy mennyire központi eleme az életműnek a test problémája, remekül szemlélteti a bécsi kiállítás második szekciója, melyben kortárs művészek munkái folytatnak párbeszédet Schiele-művekkel, de kiváltképp az aktokkal.

EGON SCHIELE
Kis fa késő ősszel, 1911,
olaj, fa, 42 × 33,5 cm
Leopold Múzeum, Bécs,
Ltsz. 459

RUDOLF
SCHWARZKOGLER
3. Action 1965, nyomat
Archivio Conz Verona,
1972-1973
Fotó: Ludwig
Hoffenreich
23,5 × 17,5 cm
Magángyűjtemény,
Bécs

Nem mellékes az sem, hogy a hat alkotó közül csupán kettő mondható szigorúan véve képzőművésznek; ketten a bécsi akcionisták körébe tartoznak, illetve van egy színházi rendező és egy táncművész-koreográfus is. Ez a koncepció teszi lehetővé a modernitás egyik jelentős életművének kielégítő kortárs recepcióját.

A Rudolf Schwarzkogler-termet leszámítva – amit HUBERT KLOCKER rendezett – a második szekció kurátora a Leopold-házaspár fia, DIETHARD LEOPOLD volt.

A két legkevésbé sikerült terem talán épp a képzőművészeké volt. Sem ELKE KRYSSTUFEK nagyméretű festményei, sem FRANZ GRAF grafikai nem hozzák azt az intenzitást, amit a kiállítás többi része megkíván – bár lehet, hogy épp a kontraszt révén érezzük amazok erejét. Sokkal érdekesebb volt ennél mind PHILIPP GEHMACHER, mind Claudia Bosse elgondolása. Gehmacher táncművészként először dolgozik múzeumi projekten, melynek eredménye az itt látható *Grauraum mit Egon Schiele* című installáció.

A tér és a két darab két képernyőre osztott videó eszköztelenségével tűnik ki a kiállítás egészéből. A képernyőkről a Schiele-aktokról ismerős testtartások köszönnek vissza a semleges háttér előtt. Ám Gehmacher nem alkot ezekből koreográfiát, csupán egymás mellé teszi a kitekert pozitúrákat, jelezvén, hogy ezek pusztán ilyenek bármiféle „művészi artikuláció” nélkül, mondhatni dekonstruálja Schielét. Hasonlóan provokatív aktus rejlik CLAUDIA BOSSE installációjában. Bosse színházi rendezőként 1996-ban létrehozta az ún. 'theatercombinat'-ot, egy interdiszciplináris művészeti csoportosulást, amely céljaul tűzte ki, hogy újszerű megközelítéseket alkalmazzon az adott problémára, amelyet többek között színészek, táncosok, építészek és médiaművészek bevonásával szeretne elérni. Ezen a kiállításon egy ilyen nagyszabású koncepciót nem valószínűsíthetett meg, ám a rendelkezésre álló termet remekül használta ki. A központban a befogadókval való kommunikáció áll, amit a hangszórókon keresztül hallható szövegek testesítenek meg. Bár itt nem érezzük elsőre a testre való reflexiót, ám jobban belegondolva, az üvegkalkákban ülő-álló látogatók máris műként értelmezhető testekké válnak a többiek számára.

És van még valami – a Schiele-képek „aurájának” és az egész múzeumkoncepciónak a lerombolása: a fehér falakat színes habszivacs borítja, madzagok kusza hálójával egyetemben, a művek itt-ott elszórtan a „falra hányva”, mellettük pedig a leltárkönyvből kimásolt papírfecnikről olvashatjuk le a pontos adatokat. Provokáló gesztus, és mint ilyen, rokonságban áll Schiele felfogásával, aki mindent le akart fejteni az egóról, hogy láthatóvá váljon a lényeg, akkor is, ha ezzel sokkolta közönségét.

A Schiele-alkotások radikális jellegét a bécsi akcionizmussal való párhuzamba állítás érzé-

kelteti leginkább. Ez a két terem mutatja meg legintenzívebben azt a mélyen rejlő kapcsot, azt a közös pontot, amiről korábban írtam. RUDOLF SCHWARZKOGLER és GÜNTER BRUS 1960-as évekbeli performanszainak dokumentációi lógnak a falon Schiele-aktok mellett – a szélsőségesen előtérbe tolt test századeleji és a század második feléből való alakzatai egyszer a festészet, később a fotográfia médiumán keresztül. Noha mindkét esetben egy közvetítőn keresztül válik láthatóvá, csak az előbbinél beszélhetünk mediatizálásról: Schiele esetében a festmény az *egyetlen* megnyilatkozási mód, Schwarzkoglernél és Brus-nál az akció az *elsődleges*, a fotó pusztán dokumentáció; a festmény reprezentáció, az akció prezentáció. Az egyértelmű különbségek ellenére közös a radikális, provokatív gesztus mindkét megközelítésben – az én határainak mániákus kutatása és a véges-sel való konfrontáció.

Egon Schiele mint expresszionista alkotó, a végletek embere, a fájdalmas szomorúság ábrázolója jelenik meg a Leopold Museum kiállításán. Ugyanakkor a kortárs reflexióknak köszönhetően szembesülünk mindazzal, ami ezen túlmutat és mindennek a kritikájával is. A *Melancholy and Provocation* azt a szimpatikus hozzáállást testesíti meg, miszerint a modernizmust együtt

Melancholie und Provokation, kiállítás enteriőr, © Fotó: www.bild-it.at

kell szemlélni és vizsgálni a későbbi korszakok művészetével, kritikusan, ugyanakkor felismerve a közös pontokat. Szemtanúi vagyunk Schiele felépítésének, dekonstrukciójának, majd újraalkotásának: ezeken a lépéseken keresztül nyílik lehetőségünk arra, hogy közelebb kerüljünk művészetéhez.

Melancholie und Provokation, kiállítás enteriőr, © Fotó: www.bild-it.at

